מאורעות תרפ"ט (24 אוגוסט 1929) היו נקודת מפנה דרמטית ומדממת בהיסטוריה של הסכסוך היהודי-ערבי, אשר שינתה מן היסוד את תפיסת הביטחון של היישוב היהודי בארץ ישראל. להלן סקירה היסטורית ממצה של האירועים, לצד ניתוח קווים מקבילים לטבח שבעה באוקטובר 2023 [1, 2, 3] .

חלק א': סקירה ממצה על מאורעות תרפ"ט

1. הרקע למאורעות

הרקע המבני למאורעות היה התעצמות התנועה הלאומית הערבית והתנגדותה הגוברת למפעל הציוני ולהצהרת בלפור [4] .

- **העילה המיידית (סכסוך הכותל):** המתיחות התפרצה סביב זכויות התפילה של יהודים ברחבת הכותל המערבי. ביום הכיפורים תרפ"ט (אוקטובר 1928) הציבו מתפללים יהודים מחיצת בד להפרדה בין גברים לנשים. המועצה המוסלמית העליונה הציגה זאת כ"ניסיון יהודי להשתלט על הר הבית ומסגד אל-אקצא" והחלה במסע הסתה דתי נרחב [4, 5, 6] .

2. המבצעים, נותני החסות ואופי האירוע (עממי או קיצוני?)

- **המבצעים:** ערביי ארץ ישראל – פלאחים מהכפרים, בדואים, ותושבים עירוניים מוסלמים (ולעיתים דרוזים ונוצרים מקומיים) [1, 7, 8] .
- **נותני החסות והמנהיגות:** המנהיג והמסית המרכזי היה **חאג' אמין אל-חוסייני** , המופתי הגדול של ירושלים ונשיא המועצה המוסלמית העליונה. הוא ניצל את מעמדו הדתי כדי להפיץ כרוזים ושמועות שקריות לפיהן היהודים טובחים במוסלמים ומתכוונים להחריב את מסגדיהם [6] .
- **אופי האירוע:** המאורעות **לא היו מוגבלים לפלגים קיצוניים אלא לבשו אופי עממי רחב** .ההסתה הדתית הצליחה לגייס המונים מכל שכבות החברה הערבית, שפשטו על ערים מעורבות (חברון, צפת, ירושלים, חיפה) ועל מושבות וקיבוצים מבודדים (חולדה, באר טוביה, מוצא ועוד) [1, 4, 8, 9] .

3. דוקטרינת הפורעים והצדקת המעשים

- **הצדקה דתית ("ההגנה על אל-אקצא"):** הדוקטרינה התבססה על המושג של מלחמת מצווה (ג'יהאד) להצלת המקומות הקדושים לאסלאם.
- **הצדקה לאומית ואנטי-קולוניאליסטית:** הפורעים הצדיקו את מעשי הזוועה (שכללו מעשי טבח, עינויים, אונס וביזה) כהגנה עצמית מפני "הכיבוש הציוני" ונישול ערבים מאדמותיהם, תוך הפצת שמועות קונספירטיביות לפיהן "היהודים הורגים מוסלמים בירושלים [1, 6, 10] ."

4. תגובת המדינות המערביות והשלטון הבריטי

- **הממשל המנדטורי הבריטי:** בריטניה הפגינה חוסר אונים, רשלנות ופרו-ערביות בשלבים הראשונים. מספר השוטרים הבריטים בארץ היה זעום, והם נמנעו מלחמש

יהודים להגנה עצמית. רק לאחר ימים של מרחץ דמים הובאו כוחות צבא ממצרים שדיכאו את הפורעים ביד קשה [10 ,2 ,1] .

- **ועדת החקירה (ועדת שו) :**הממשלה הבריטית הקים את "ועדת שו" לחקירת המאורעות. הדוח שלה ניקה את המופתי מאחריות ישירה וקבע כי הסיבה המרכזית למהומות היא אכזבת הערבים מהציונות. כתוצאה מכך פורסם הספר הלבן של פאספילד, שהגביל את העלייה היהודית ואת רכישת הקרקעות.

פרמטר להשוואה	מאורעות תרפ"ט(1929)	טבח 7 באוקטובר(2023)
העילה המרכזית וההסתה	**"אל-אקצא בסכנה:"** שמועות שקריות על פגיעה יהודית בהר הבית שימשו כדלק דתי להצתת השטח.	**"מבול אל-אקצא:"** חמאס כינה את המבצע על שם המסגד בירושלים, תוך שימוש באותו נרטיב דתי לפיו ישראל מאיימת על קודשי האסלאם.
אופי המעשים והדוקטרינה	**אכזריות קיצונית מונעת דה-הומניזציה:** מעשי רצח ברוטליים בתוך הבתים, עינויים, התעללות בגופות, אונס ושריפת רכוש.	**זוועות מתועדות:** רצח שיטתי של משפחות, שריפת בתים על יושביהם, אונס, התעללות, עריפת ראשים וחטיפת אזרחים.
אירוע עממי או פלג קיצוני	**השתתפות המונית עממית:** פלאחים ובדואים מהסביבה הצטרפו בהמוניהם למעשי הביזה והטבח בעקבות קריאות ה"ג'יהאד."	**אשכול שני של פורעים:** לצד מחבלי חמאס המאורגנים (נוח'בה), חצו את הגדר אלפי אזרחים עזתים ("גל שני") שלקחו חלק פעיל במעשי הרצח, הביזה והחטיפה.
תפיסת הביטחון וההפתעה	**קונספציה וכישלון שלטוני:** הנהגת היישוב והבריטים הופתעו מעוצמת השנאה; קהילות (כמו חברון) סמכו על "שכנות טובה" ונותרו ללא הגנה.	**קריסת הקונספציה וההפתעה:** צה"ל ומערכת הביטחון הופתעו לחלוטין; יישובי העוטף נותרו שעות ארוכות ללא הגנה מול פלישה המונית.
תגובת החברה היהודית	**התגייסות, חוסן ובניית כוח:** התגייסות פילנתרופית עולמית, והבנה שיש להקים כוח	**התגייסות אזרחית חסרת תקדים:** חמ"לים אזרחיים, תרומות ענק מיהדות התפוצות, ואחדות שורה למלחמה ארוכה.

	מגן עצמאי (חיזוק "ההגנה").	
תגובת המערב	**זעזוע מוסרי לצד פוליטיקה פרגמטית:** גינוי הזוועות בעיתונות, אך בפועל נסיגה בריטית מהתחייבויות לציונות (הספר הלבן).	**תמיכה מוסרית וצבאית רחבה:** בתחילה גינוי גורף של מדינות המערב (ארה"ב, אירופה), וסיוע צבאי, אך כמעט מייד התעלמות במוסדות האו"ם (זכויות האישה, הילד וכו') ולצד לחץ הולך וגובר בנוגע למחיר ההומניטרי והכנסת המושג "מידתיות", בוצעו פעולות נגד ישראל במישור הדיפלומטי ובמישור בית משפט בהאג.

- **דעת הקהל במערב :**בעיתונות המערבית (כגון בבריטניה ובארה"ב) זועזעו ממעשי הטבח באזרחים חסרי ישע, במיוחד בחברון, אך הדרגים הפוליטיים נטו לאמץ קו פרגמטי שביקש לפייס את הערבים כדי לשמור על היציבות באימפריה.

.5תגובת הקהילה היהודית ופעולותיה

- **בארץ ישראל (היישוב היהודי):**
  - **הגנה פיזית :**לוחמי ארגון "ההגנה" הצליחו להדוף פורעים בירושלים, תל אביב וחיפה, ומנעו אסון כבד בהרבה. מנגד, בערים שבהן היישוב הישן סירב להכנסת כוחות "ההגנה" מתוך אמונה ביחסי שכנות טובים ובהגנה בריטית (כמו חברון וצפת), התחוללו מעשי טבח נוראיים.
  - **שינוי תפיסתי :**היישוב הבין כי אין לסמוך על השלטון הבריטי. בעקבות המאורעות חל שדרוג מסיבי של ארגון "ההגנה" מארגון מבוזר לכוח צבאי ארצי ומאורגן. קהילות יהודיות עתיקות (כמו חברון ועזה) נמחקו וננטשו [1, 2, 11, 12] .
- **בעולם (יהדות התפוצות) :**יהדות העולם הגיבה בזעזוע עמוק ופתחה במפעל מגביות חירום וסיוע כלכלי חסר תקדים לשיקום היישוב החרב. בארה"ב ובאירופה נערכו הפגנות מחאה נגד המדיניות הבריטית, והופעל לחץ פוליטי כבד על הממשל בלונדון [13] .

חלק ב': קווים מקבילים בין מאורעות תרפ"ט לטבח ה-7 באוקטובר 2023

על אף פער השנים וההבדלים המבניים (היעדר מדינה ריבונית בתרפ"ט לעומת קיומה של מדינת ישראל ב-2023), חוקרים והיסטוריונים מצביעים על קווים מקבילים מובהקים בין שני האירועים לפי הפרמטרים שביקשת [14, 15] :

נקודת השוני המרכזית: ריבונות

לצד המקבילות המצמררות באופי האלימות והנרטיב, קיים הבדל תהומי אחד: בתרפ"ט היהודים היו מיעוט חסר אונים התלוי בחסדי שלטון זר (האימפריה הבריטית). ב-7 באוקטובר, למרות הכישלון המר והנורא של אותן שעות ראשונות, ליהודים יש **מדינה ריבונית וצבא חזק** שלחם, הדף את האויב, ויצא למערכה כוללת להשמדת האיום [2, 15] .

ביבליוגרפיה ומקורות לקריאה נוספת

1. ערך מורחב על מהלך המאורעות והיקפם – ויקיפדיה.
2. סקירה היסטורית על הגורמים והרקע של המועצה המוסלמית העליונה – ארגון מורשת ההגנה.
3. מסמכים, כרוזים ותצלומים מקוריים מימי הפרעות – הארכיון הציוני המרכזי.
4. מאורעות תרפ"ט: רקע, דוקטרינה והשלכות – ד"ר גילי חסקין.
5. ניתוח היסטורי משווה בין היקף נרצחי תרפ"ט לשבעה באוקטובר – מאמר דעה, עיתון הארץ.
6. בין השואה, תרפ"ט והשבעה באוקטובר: ניתוח הממד הריבוני – המכון למחקרי ביטחון לאומי [1, 4, 10, 13, 14, 15] .(INSS)

[1] https://he.wikipedia.org

[2] https://www.facebook.com

[3] https://he.wikipedia.org

[4] https://hahagana.org.il

[5] https://www.lib.cet.ac.il

[6] https://www.facebook.com

[7] https://he.wikipedia.org

[8] https://www.daat.ac.il

[9] https://schechter.ac.il

[10] https://www.gilihaskin.com

[11] https://he.wikipedia.org

[12] https://jppi.org.il

[13] https://www.zionistarchives.org.il

[14] https://www.haaretz.co.il

[15] https://www.inss.org.il